

Att bygga välfärdssamhället

1940-tal: Två rum och kök till en femtedel av lönen

Under 1940-talet växte en reaktion fram mot den renodlade funktionalismen med sitt radikala formspråk. Såväl byggnader som stadsplaner hade i många ögon kommit att bli alltför kyliga och monotona. Även om funktionalismens idéer om stadsplanering ännu dominerade, började man i stadsplanerna sträva efter en större rumslighet än vad de renodlade lamellhusplanerna från 1930-talet erbjöd: naturen integrerades i områdena i form av skogsdungar och bergknallar m.m.

En mer varierad och livfull arkitektur med ett mer traditionellt formspråk avlöste den tidiga modernismen under 1940-talet. Husen blev mindre strama och mer uttrycksfulla i fråga om färg, form och material. Bland flerfamiljshus fick tegelfasader en renässans, putsade fasader gavs lite starkare kulör än under 30-talet, de platta taken ersattes med flacka sadeltak och enkla dekorationer blev tillåtna igen, exempelvis i form av portomfattningar. Byggnadsvolymer fick ibland partier som sköt ut från fasadlivet, vilket gav möjlighet till mer omväxlande fasader. Även balkonger, ofta med fronter av korrugerad plåt, användes för att variera fasaderna och blev till karaktärsskapande detaljer.

Samtidigt som folkhemsbygget efter andra världskriget delvis vände sig bort från 1930-talets kyliga funktionalism skedde en vidareutveckling av funkisens idéer om inre funktion. Bostadsbyggandet baserades i hög grad på funktionsstudier. Två rum och kök betraktades som den normala lägenhetsstorleken för en tvåbarnsfamilj och blev därför vanlig i de flerbostadshus som byggdes under 1940-talet.

Villaområden planerades ofta som egna enklaver utan offentlig eller kommersiell service. De funktionalistiska planidealerna,

Vid Svennegatan ligger välbevarade flerbostadshus från 1940-talets senare del.

som fortfarande var rådande, ledde vanligen till enkla rutnätsplaner med raka gator. Villaarkitekturen blev på många sätt en mer folklig riktning av 30-talets funktionalism och präglades av enkelhet. De putsade fasaderna levde kvar men stående locklistpanel blev också vanlig som fasadbeklädnad, gärna målad i dämpade pastellfärger. Små enplansvillor om tre rum och kök med källare blev mycket vanliga. Sadeltaken var tegeltäckta och planformen blev mer rektangulär än 1930-talets "funkislådor". Traditionen att bygga villor för två hushåll, där ägaren hyrde ut en av bostäderna, levde kvar och fick sitt uttryck i villor i 1 ½ våning med förhöjt fasadliv och brantare taklutning. Resurserna var fortfarande knappa efter krigsåren, så i trädgårdarna anlades köksträdgårdar och planterades fruktträd och bärbuskar.

Kvarteren Våpnaren och Vapnet i området Kämpagården bebyggs redan under krigsåren med småhus. Ritning till enfamiljshus i korsningen Myntusgatan – Riddaregatan, upprättad 1943 av arkitekt Mogens Mogensen, Helsingborg.

SKARA: 1940-TALET

Exempel på områden i Skara som bebyggdes med bostäder under 1940-talet är Kämpagården och Gällkvist i stadens södra del. Här byggdes tidstypiska småhus, men även putsade flerbamiljshus. Många hus uppfördes av företaget Ecco-verken, beläget nära de nya bostadsområdena. I stadens västra del fortsatte man att bygga små flerbamiljshus i området Sankt Anne äng, som påbörjats före andra världskriget, samt i området Hindsberg.

1950-tal: En guldålder inom svenskt bostadsbyggande

Den utveckling inom stadsplanering och arkitektur som påbörjats under 1940-talet fortsatte och förstärktes under det följande årtiondet. I stadsplanerna eftersträvade man i än högre grad större anpassning efter terrängen så att naturelement inlemades i områdena. Byggnaderna grupperades runt gårdar med lekplatser, buskar och grönytor. Husen kunde också sammanfogas till vinklade, förskjutna eller slingrande enheter. Man strävade efter att utforma bostadsområdena som s.k. grannskapsenheter där bostäderna kompletterades med skola och ett litet kommersiellt och kulturellt centrum.

Arkitekturen präglades under 1950-talet i än högre grad än tidigare av variation och livfullhet vad gäller färg, form och material. Tegel och puts kombinerades ofta, såväl på olika byggnader inom ett område som på de enskilda byggnaderna. De putsade fasaderna fick ofta en mustigare kulör än under 40-talet. Tack vare att byggandet ännu var relativt småskaligt

Kvarteret Bågen i Gällkvistområdet är med sina olika fasadkulörer på vinkelbyggda hus kring gårdar ett bra exempel på hur områden med flerbamiljshus planerades under 1950-talet.

Gällkvist & Sågarehagen

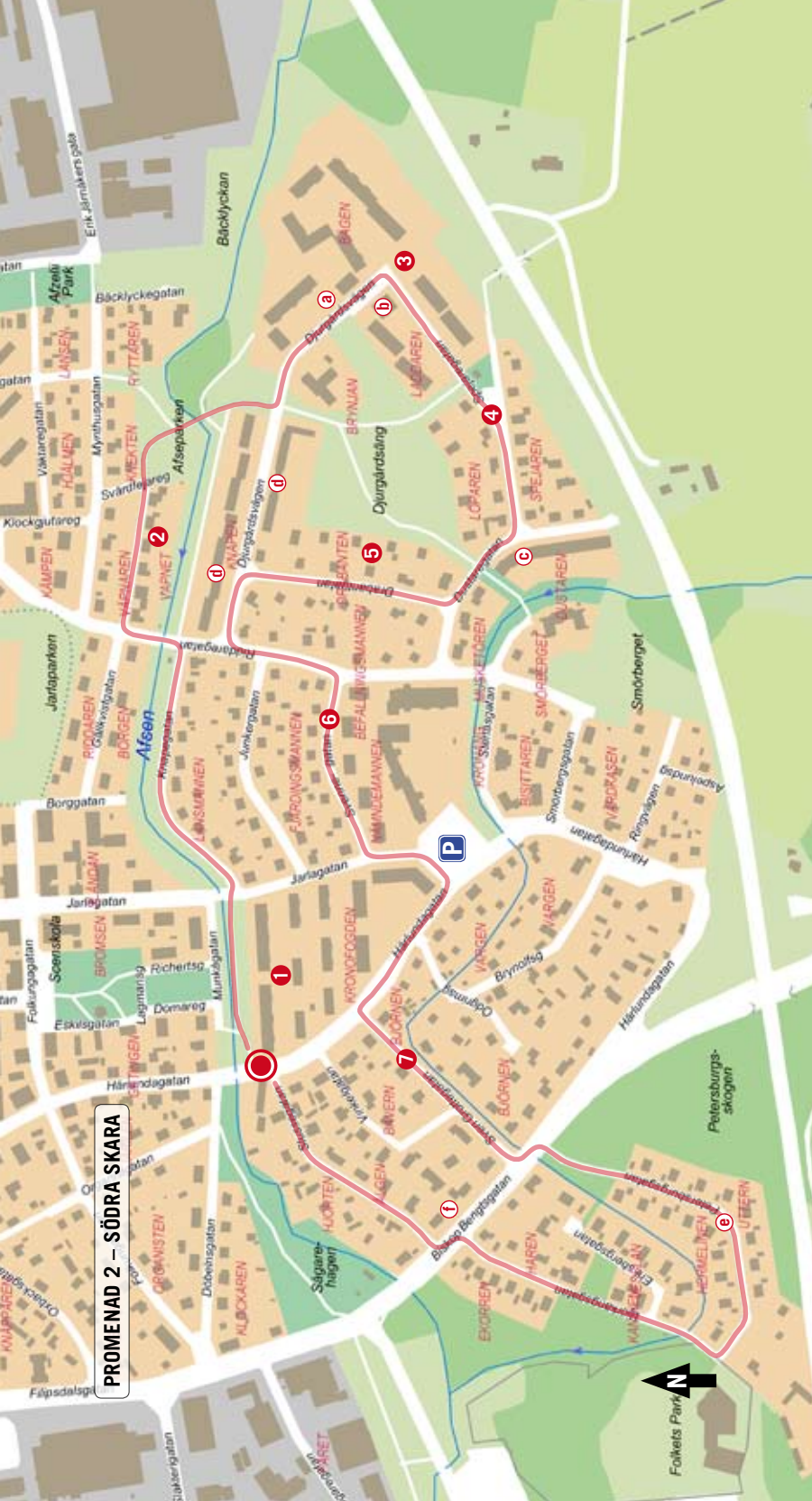

PROMENAD 2

I Gällkvistområdet söder om stadskärnan uppfördes under 1940-, 50- och 60-talen såväl flerbostadshus som kedje- och radhus samt friliggande villor. För en del av husen från 1940-talet, såväl småhus som flerfamiljshus, stod företaget Ecco-verken som byggherre. I Gällkvistområdets västra del planerades och bebyggdes under 1940-talet lamellhuskvarteren Kronofogden och Nämndemannen. I kvarteren Länsmannen och Fjärdingsmannen byggdes i mitten av 40-talet ett stort antal småhus. I det angränsande området Kämpagårdens södra del hade redan under krigsåren byggts tidstypiska småhus. I Gällkvists östra del, i kvarteren Bågen och Laddaren vid Djurgårdsvägen, finns det dominerande området med flerfamiljshus, i folkmun kallat Bågen. Bågen ligger i anslutning till industriområdet Glasbacken i öster, där bl.a. Atlas Copco ("Ecco-verken") och Skarplast fram till slutet av 1900-talet var viktiga arbetsgivare. I anslutning till Bågen finns såväl radhus längs Djurgårdsvägen som kedjehus vid Dustaregatan och friliggande villor längs Drabantgatan och Spejaregatan. I området Sågarehagen, väster om Gällkvist, kompletterades den äldre småhusbebyggelsen med villor under 1950- och 60-talet, särskilt i den sydvästra delen.

1. KVARTERET KRONOFOGDEN

Norra delen av kvarteret Kronofogden planerades och bebyggdes som en tidstypisk lamellhusplan under 1940-talet och tillhör idag Skaras bäst bevarade områden med flerbostadshus av denna typ. Tillsammans med de fem flerbostadshusen i de angränsande kvarteren Nämndemannen utgör delar av kvarteret Kronofogden goda exempel på flerbostadshus i Skara från efterkrigstidens första år. De putsade husen har ritats och byggts av byggnadsfirman Magnusson & Linnarsson under 1940-talets senare del. Bostadshuset vid Härlundagatan med träpanel- respektive fasadstensbeklädda fasader har däremot genomgått stora utvändiga förändringar under årens lopp. Fortsätt promenaden längs

I kvarteret Kronofogden finns flera exempel på flerfamiljshus från 1940-talet.

Knappegatan, som passerar ett småhusområden från 1940-talets mitt, och gå över bäcken Afsen för en liten avstickare in i området Kämpagården.

2. KVARTEREN VÄPNAREN OCH VAPNET

Sväng in på den smala Gällkvistgatan mellan kvarteren Vapnet och Väpnaren. Husen i de två kvarteren är byggda under andra världskriget, 1943-45, till stor del efter ritningar av byggnadsingenjör Sven Linnarsson. Husen i kvarteret Vapnet liknade från början varandra, men har genom åren genomgått en del förändringar, särskilt i de yttre delarna. Den småskaliga och halvprivata karaktären längs gatan är emellertid bevarad och området är ett av de bästa exemplen på denna tids småhusbebyggelse i staden. Fortsätt genom Afseparken över ån till Djurgårdsvägen.

Hyreshusen i kvarteret Bågen är grupperade runt skyddade gårdar.

3. KVARTEREN BÅGEN OCH LADDAREN

Kvarteren Bågen och Laddaren började bebyggas med HSB som byggherre under 1950-talets senare del och kom att bli ett av Skaras större bostadsområden. Området planerades utifrån idéer om grannskapsenheter med ett par livsmedelsbutiker integrerade i bostadsområdet. Flerbostadshusen är grupperade kring gårdar

på ett sätt som är karaktäristiskt för 1950-talet och som skapar en fin rumslighet. Bågen är i sin helhet planerat och ritat av Erik F Dahl och Arne Strömdahl vid HSB:s Riksförbunds arkitektkontor i Stockholm. De olikfärgade husen på vänster sida om Djurgårdsvägen [a] byggdes i två etapper redan under 1950-talet, medan flerbostadshusen och den f.d. butikslokalen vid Spejaregatan [b] uppfördes ett par år in på 60-talet.

Spejaregatans villor från omkring 1960 har behållit mycket av sin karaktär (överst). Spejaregatan 12 med spännande gestaltning (underst vänster). Kedjehusen från 60-talets mitt finns i kvarteret Dustaren (underst höger).

4. SPEJAREGATAN

På båda sidor om Spejaregatan växte småhusen fram samtidigt med flerbostadshusen längs samma gata. Småhusområdet är mycket tidstypiskt, med i huvudsak anspråkslösa villor med röda tegelfasader. I området byggdes kataloghus från småhustillverkare som Götene Träindustri, Myresjöhus och WST-hus i Forserum. Här finns även ett flertal hus ritade av lokala byggmästare som Sigvard Emilsson i Kålltorp och Georg Andersson i Ardala. Till de villor som sticker ut lite hör huset på Spejaregatan 12, som ritats av Olofsson, Andersson arkitektkontor i Skövde. Vid slutet av Spejaregatan står man framför kedjehusen i kvarteret Dustaren